

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

หมู่บ้านทิวคริสต์ หมู่ที่ 3 ตำบลคลองชะอุ่น อำเภอพนม จังหวัด สุราษฎร์ธานี เป็นหมู่บ้านที่ประชาชนมีความสมัครสมานสามัคคี ร่วมมือกัน แก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านเป็นอย่างดี ทั้ง ๆ ที่เพิ่งตั้งหมู่บ้านได้เพียง 25 ปีเท่านั้น เป็นที่แปลกใจว่าอะไรเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการ พัฒนาหมู่บ้าน

ศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกได้เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย ประมาณ 440 ปี มิชชันนารีที่เข้ามาและปรากฏเป็นหลักฐานครั้งแรกระบุไว้ในปี พ.ศ. 2098 (วิทยาลัยแสงธรรม, 2533 : 9) มิชชันนารีที่เข้ามาในประเทศไทยได้พยายามที่จะเผยแพร่พระศาสนา และดำเนินงานการปกครอง ดูแล เยี่ยมเยียนติดตามบรรดาคริสตชนที่กระจัดกระจายให้มาอยู่รวมกัน เพื่อจะได้มีโอกาสร่วมพิธีกรรมทางศาสนาในวันอาทิตย์อันเป็นข้อปฏิบัติของคริสตชน มีโอกาสเรียนพระธรรมคำสอน อบรมชีวิตคริสตชน (วิทยาลัยแสงธรรม, 2533 : 27) และในที่ ที่สามารถจัดให้บาทหลวงไปอยู่ประจำได้ก็จัดให้มีการก่อสร้างบ้านพักบาทหลวง โบสถ์ และโรงเรียนอันเป็นพื้นฐานของการ จัดตั้งเป็นชุมชนคริสตชน (เช่นในวันที่ 29 พฤษภาคม พ.ศ. 2208 สมเด็จพระนารายณ์ได้พระราชทานที่ดินแปลงหนึ่งที่บ้านปลาเห็ดและทรงสัญญาว่าจะ ประทานวัสดุก่อสร้างให้ด้วย มิชชันนารีชื่อลียงแบร์ได้สร้างอาคาร 2 ชั้น ชั้นหนึ่งหลัง ชั้นบนไว้เป็นวัดเล็กชั้นล่างไว้เป็นห้องเรียน สถานที่นี้ได้ชื่อเรียก ว่า ค่ายนักบุญโยแซฟ) (วิทยาลัยแสงธรรม, 2533 : 32)

ภารกิจในการติดตามค้นหาคริสตชนในภาคใต้ปรากฏเป็นหลักฐาน ครั้งแรกในหนังสือเดินทางลงวันที่ 29 กรกฎาคม พ.ศ. 2398 ที่อัครเสนาบดี ได้มอบแก่บาทหลวงเลอเกอและบาทหลวงดีอากัด เพื่อนำไปแสดงแก่เจ้าเมือง ภูเก็ท ตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่งและพังงา อนุญาตให้บาทหลวงทั้งสองมีเสรีภาพในการ ประกาศศาสนา บาทหลวงทั้งสองได้รับมอบหมายให้มาติดตามบรรดาคริสตชน ในหัวเมืองดังกล่าว ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2400 บาทหลวงทั้งสองถูก เรียกตัวกลับกรุงเทพเพราะตลอดระยะเวลา 2 ปีท่านได้พบคริสตชนเพียง 15 คนและมีผู้มาเข้าศาสนามากอลีกอีกเพียง 20 คนเท่านั้น (วิทยาลัย แสงธรรม, 2533 : 238)

ภารกิจดังกล่าวได้รับการรื้อฟื้นขึ้นอย่างเป็นทางการอีกครั้งหนึ่ง ด้วยการเดินทางเข้ามาของคณะมิชชันนารีคณะซาเลเซียนในปี พ.ศ. 2470 และได้รับมอบหมายให้ดูแลเขตปกครองบางนกแขวก (ในปี พ.ศ. 2473 ได้ แยกตัวออกจากเขตสังฆมณฑลกรุงเทพ เป็นเขตสังฆมณฑลราชบุรี) (วิทยาลัย แสงธรรม, 2533 : 305) คริสตชนที่บางนกแขวกได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดปัญหาที่ทำกินไม่เพียงพอกับการขยายตัวของประชาชน ประจวบกับ ในปี พ.ศ. 2490 หลังสงครามมหาเอเซียบูรพา รัฐบาลมินโอบายฟื้นฟู ประเทศโดยการสร้างสาธารณูปโภคพื้นฐานเข้าไปในภาคใต้ พร้อม ๆ กับ ประกาศเขตป่าหลายแห่งให้เป็นพื้นที่อิสระ ให้ราษฎรเข้าไปจับจองทำกิน ถ้าพื้นที่ให้ผลผลิตภายในสามปี จะออกเอกสารสิทธิในการครอบครองที่ดินให้ (อนุสรณ์สุวรรณสมโภชคณะซาเลเซียนแห่งประเทศไทย, 2520 : 210)

ประชาชนกลุ่มหนึ่งพร้อมด้วยบาทหลวงมิชชันนารีบางองค์ได้เดินทาง เลี่ยงภัยเข้าไปในบริเวณพื้นที่ภาคใต้นี้ ทำการบุกเบิกกลางป่าโดยปราศจาก เครื่องมือ สร้างถนน สร้างสะพาน พร้อมทั้งปลูกที่พักอาศัยขึ้นมา เผชิญกับความทุกข์ยากลำบากอย่างแท้จริงเป็นเวลาหลายปี ที่สุดก็เกิดเป็นชุมชนขึ้นมา ด้วยความมานะอดุสาหะของพวกเขาเอง เช่น ปี พ.ศ. 2495 เกิดชุมชน บ้านแสงอรุณ ตำบลห้วยยาง อำเภอทับสะแก จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ และ ในปี พ.ศ. 2506 เกิดชุมชนบ้านสมหวัง อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ต่อมาในปี พ.ศ. 2512 ได้แบ่งสังฆมณฑลราชบุรีออกเป็นสองเขต โดยที่เขตการปกครองใหม่ปกครองดูแล 15 จังหวัดทางภาคใต้ ตั้งแต่จังหวัด ประจวบคีรีขันธ์ถึงจังหวัดยะลา โดยใช้ชื่อว่าสังฆมณฑลสุราษฎร์ธานี โดยมี มุขนายกเปโตร คาเร็ตโต เป็นประมุของค์แรก ท่านได้ดำเนินงานในการติดตาม บรรดาคริสตชนที่กระจัดกระจายตามพื้นที่ต่าง ๆ สืบต่อจากที่ท่านได้ทำในขณะ ที่ดำรงตำแหน่งเป็นมุขนายกของสังฆมณฑลราชบุรี (อนุสรณ์ สุวรรณสมโภชคณะ ชาวเลเขียนแห่งประเทศไทย, 2537 : 11) ในงานนี้ ทางสังฆมณฑล สุราษฎร์ธานีได้ร่วมมือใกล้ชิดกับประชาชนในการพัฒนาที่อยู่อาศัย และสิ่งจำเป็น อื่น ๆ สำหรับการดำรงชีวิต โครงการหลายโครงการ ได้จัดทำขึ้นเพื่อปรับปรุง สภาพการดำรงชีวิตและเพื่อความเจริญเติบโตของชุมชน จนกลายเป็นหมู่บ้าน เช่นในปี พ.ศ. 2512 เกิดชุมชนหมู่บ้านทาบคริสต์ หมู่ที่ 3 ตำบลคลองชะอุ่น อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานีจนได้รับการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการ ในปี พ.ศ. 2517 (เปรม ดึง, 2536 : 12) และปี พ.ศ. 2514 เกิดชุมชน บ้านถ้ำสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร ที่สุดในปี พ.ศ. 2524 เกิดชุมชนบ้าน ปากจั่น จังหวัดนครศรีธรรมราช

การเลือกหมู่บ้านทาบคริสต์ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เนื่องมาจาก เป็นหมู่บ้านที่แตกต่างจากหมู่บ้านอื่น ๆ ที่ทางสังฆมณฑลได้ก่อตั้งขึ้นมาคือเป็น หมู่บ้านของของชาวคริสต์ที่อพยพมาจากที่ต่าง ๆ กันคือมาจากบ้านแสงอรุณ ตำบลหัวขาง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี วัดบางนกแขวก จังหวัดสมุทรสงคราม ฯลฯ เป็นต้น และได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการจากทางราชการในเวลาอันสั้น (หลังจากที่ก่อตั้งชุมชนได้เพียง 5 ปี (2512-2517) ผู้อพยพได้พยายามพัฒนาที่ดินในป่าเขาที่รกทึบ ด้วยทุนรอน และเครื่องมือที่จำกัด ให้เป็นส่วนผลไม้ที่ทำการรายได้ให้กับตนเอง จนเป็นที่ยอมรับ ของคนทั่วไปในบริเวณนั้น ได้รับการยกย่องเป็นหมู่บ้านตัวอย่างของอำเภอพนม ในเวลาต่อมา (เปรม ดึง, 2537 : 4) และในปัจจุบันนี้หมู่บ้านทาบคริสต์มี การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว ระบบต่าง ๆ ของชุมชนกำลัง เผชิญหน้ากับกระแสสังคมภายนอกที่มีวิธีการจัดระบบเศรษฐกิจ การปกครอง วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อและระบบคุณค่าอีกชุดหนึ่งที่แตกต่างไปจากระบบ

ของหมู่บ้าน ตัวอย่างเช่นระบบเศรษฐกิจแบบผลิตเพื่อใช้กินเองกำลังเผชิญหน้ากับระบบผลิตเพื่อส่งขายตลาดก่อให้เกิดปัญหา ดังเช่นในปี พ.ศ. 2521-2522 ราคากาแฟตกต่ำ ประชาชนต้องประสบกับความขาดทุนและภาวะหนี้สิน แต่ทว่าประชาชนก็ไม่หมดกำลังใจ พยายามที่จะรวมกลุ่มกันเพื่อปรึกษาหารือถึงทางออกของปัญหา และยังคงสามารถดำรงรักษาจิตวิญญาณอันเข้มแข็งของชุมชนเอาไว้ได้ ดังที่แสดงออกในความสัมพันธ์อันดีงาม ในการดำรงชีวิตอยู่ด้วยกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน ร่วมมือกันในโครงการต่าง ๆ การช่วยเหลือแบ่งปันและดำเนินชีวิตตามหลักศาสนาธรรม เป็นที่น่าสังเกตว่า โดยส่วนใหญ่แล้ว หมู่บ้านที่ยังคงสามารถรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนเอาไว้ได้นั้น มักจะเป็นหมู่บ้านที่มีโครงสร้างชุมชนที่เข้มแข็ง กล่าวคือมักเป็นหมู่บ้านที่มีอายุยืนยาวนานนับเป็นร้อย ๆ ปี มักมีผู้นำผู้แก่สืบสกุลมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน ภายในหมู่บ้านมักจะเป็นครอบครัวเครือญาติกันทั้งหมด มีระบบสืบทอดความคิด ความเชื่อจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง (บำรุง บุญปัญญา อ้างถึงใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2534 : 211)

จากทัศนคตินี้เป็นที่น่าสนใจว่า ในขณะที่หมู่บ้านทับคริสต์เป็นหมู่บ้านที่สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกที่เข้าไปกระทบถึงหมู่บ้าน แต่หมู่บ้านทับคริสต์ไม่มีลักษณะสำคัญ ๆ ดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้นเลย กล่าวคือหมู่บ้านทับคริสต์เป็นหมู่บ้านใหม่ มีอายุเพียง 25 ปี (พ.ศ. 2512 - พ.ศ. 2537) และเป็นชุมชนเกิดจากผู้อพยพที่ไม่ใช่เครือญาติกัน อย่างไรก็ตาม สิ่งที่น่าสนใจก็คือ กระบวนการในการก่อตั้งชุมชนการสร้างสรรคสถานต่าง ๆ ของชุมชนนั้นเกิดจากเจตจำนงและความตั้งใจของทุกคนในชุมชนทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการก่อตั้งและพัฒนาชุมชนของตนเอง

จากลักษณะพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้านทับคริสต์ดังกล่าวแล้วจึงนำไปสู่การศึกษาวิจัย เพื่อจะนำผลที่ได้รับจากการศึกษาวิจัยดังกล่าวไปปรับปรุงส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านมากขึ้นและนำไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาหมู่บ้านอื่น ๆ ที่ทางสังฆมณฑลกำลังจัดตั้งและจะจัดตั้งต่อไปในอนาคต

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของประชาชนในหมู่บ้านทับคริสต์ หมู่ที่ 3 ตำบลคลองชะอุ่น อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้วิจัยได้ศึกษาและนำเสนอแนวคิด หลักการ ทฤษฎีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะศึกษาตามประเด็น ดังต่อไปนี้

1. ภูมิหลัง ความเป็นมาและสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน
2. ความหมาย กระบวนการและหลักการในการพัฒนาชุมชน
3. ความหมายและหลักการในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน
4. ลักษณะ ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และการกระทำของบุคคล
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ภูมิหลัง ความเป็นมาและสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

1.1 ภูมิหลัง

ในปี พ.ศ. 2511 มุขนายกเปโตร คาเวร์โตได้ปรึกษากับบาทหลวงเกรสปี และบาทหลวงเฮลลิซีในการจัดหาที่ทำกินให้แก่บรรดาคริสตชน เพราะมีคริสตชนเป็นจำนวนมากที่ยังไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง และไม่มีหนทางที่จะช่วยตนเอง ต่อมาในปี พ.ศ. 2512 มุขนายกเปโตร คาเวร์โตได้ชวนนายซิดีนพระแสง ให้มาช่วยสำรวจพื้นที่ที่จะตั้งหมู่บ้าน คณะสำรวจซึ่งประกอบด้วยบาทหลวงเกรสปี นายซิดีน นายสมุด และนายหมก (กำนันบ้านถ้ำผิง) เริ่มไปสำรวจที่ในอำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี แต่เนื่องจากพื้นที่น้อยเกินไป จึงสำรวจต่อไปถึงกิโลเมตรที่ 82 คือหมู่บ้านทุ่งจับเบ็ด อำเภอพนม ซึ่งมีสภาพเป็นป่าสมบูรณ์ ห่างจากถนนประมาณ 3-4 กิโลเมตร แต่ลักษณะดินเป็นดินลูกรัง จึงสำรวจต่อไปจนถึงบ้านถ้ำผิง ตำบลต้นสวน อำเภอพนม แต่พื้นที่ถูกจับจองไปหมดแล้วในบริเวณที่คลองศกไหลผ่านถ้าจะสำรวจต่อต้องอาศัยแพ

เพราะต้องบรรทุกรถยนต์และรถไถข้ามไป ทางคณะผู้สำรวจจึงได้ซื้อไม้ไผ่จำนวน 400 ลำราคา 400 บาทมาทำเป็นแพ และทำการสำรวจต่อจนพบที่แปลงใหญ่ในป่าตำบลต้นขวน อำเภอพนม ลักษณะเป็นป่าสมบูรณ์ จึงได้แจ้งให้ขุนนายกเปโตร คาเร้ตโตได้ทราบและได้รับความเห็นชอบสนับสนุนจากนายคล้าย จิตพิทักษ์ ผู้ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดสุราษฎร์ธานีในขณะนั้น และได้ทำเรื่องขออนุมัติจากกระทรวงพัฒนาแห่งชาติ (ปัจจุบันคือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์) มีนายพจน์ สารสิน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวง ทางคณะผู้สำรวจได้ทำเรื่องขอไป 5000 ไร่ เมื่อได้พื้นที่เรียบร้อยแล้ว ก็ได้ประกาศให้ประชาชนทราบจากตำบลห้วยยาง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ อำเภอวัดเพลง จังหวัดราชบุรี อำเภอบางนกแขวก จังหวัดสมุทรสาคร คณะผู้สำรวจซึ่งก็มีบาทหลวงเฮลลีย์ นายซิด ขึ้นพระแสง นายช่วย บรรเลงจิต นายไพโรจน์ ได้ช่วยกันจัดสรรที่ดินเป็นแปลง ๆ ละ 25 ไร่ และได้สงวนที่ไว้ส่วนหนึ่งเพื่อสร้างวัด และสร้างโรงเรียน ได้ทำการตัดถนนเป็นซอยทั้งหมด 9 ซอย ได้มีประชาชนเข้ามาจับจองที่ดินจนครบ ในปี พ.ศ. 2514 ในจำนวนนี้ได้มีชาวพุทธจำนวนหลายครอบครัวที่ทางอำเภอได้จัดส่งมาให้ด้วย

เหตุที่ตั้งชื่อหมู่บ้านทับคริสต์ก็เนื่องจากภาษาทางภาคใต้ นั้น คำว่า "ทับ" หมายถึง กระท่อมหรือสิ่งปลูกสร้างที่ทำอยู่ชั่วคราว ส่วน คริสต์ ก็เนื่องมาจากหัวหน้าคณะสำรวจเป็นบาทหลวงชาวฝรั่ง ประชาชนในบริเวณนั้นก็เลยเรียกว่า "ทับคริสต์" และได้ใช้เป็นชื่อของหมู่บ้านจนกระทั่งทุกวันนี้ ในปี พ.ศ. 2517 หมู่บ้านทับคริสต์ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ คือ หมู่บ้านทับคริสต์ตำบลต้นขวน อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี และอีก 10 ปีต่อมา คือปี พ.ศ. 2527 อำเภอต้นขวนขยายใหญ่ขึ้นจึงได้มีการแยกออกเป็น 2 ตำบลโดย ตำบลคลองชะอุ่น อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี และในปัจจุบันนี้ ตำบลคลองชะอุ่นกำลังอยู่ในระหว่างการพิจารณาขยับฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอคลองชะอุ่น

1.2 สภาพทั่วไปของหมู่บ้านทับคริสต์

1.2.1 ที่ตั้ง

บ้านทับคริสต์ตั้งอยู่ที่ หมู่ที่ 3 ตำบลคลองชะอุ่น อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี หมู่บ้านอยู่ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 22 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านที่อยู่นอกเขตป่าสงวน และอยู่นอกเขตสุขาภิบาล มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ จรดบ้านแสนสุข หมู่ที่ 2 ตำบลคลองชะอุ่น

ทิศใต้ จรดบ้านคลองหัวช้าง หมู่ที่ 4 บางบางหิน

หมู่ที่ 5 และบางส่วนของบ้านบางเตย และ

หมู่ที่ 7 ตำบลคลองชะอุ่น

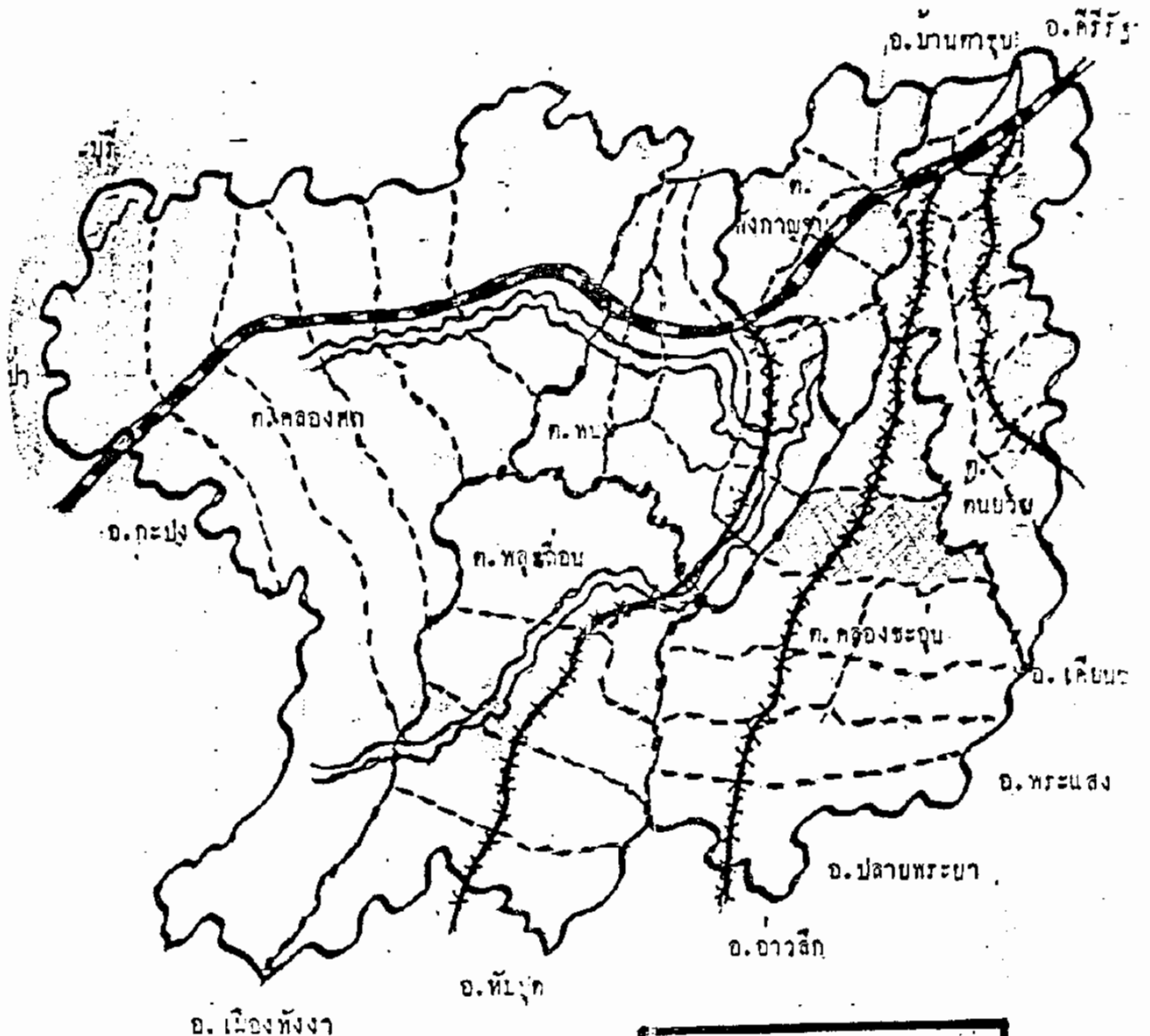
ทิศตะวันออก จรดบ้านแสนสุข และบ้านคลองเตย หมู่ที่ 7

ตำบลคลองชะอุ่น

ทิศตะวันตก จรดแนวเทือกเขาพนม

ดังแสดงในภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 ที่ตั้งอาณาเขตอำเภอพนม

	อาณาเขตอำเภอ
	อาณาเขตตำบล
	อาณาเขตหมู่บ้าน

1.2.2 ลักษณะทางภูมิศาสตร์

เป็นที่ราบติดภูเขา ลักษณะบ้านเรือนจะเรียงรายไปตามเส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 415 (สายพนม - เขาค้อ) สภาพป่าไม้มีความอุดมสมบูรณ์มาก พื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้านประมาณ 5000 ไร่

1.2.3 ประชากร

มีประชากรทั้งหมู่บ้านจำนวน 763 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 170 ครัวเรือนแบ่งเป็นเพศชาย 387 คน เป็นเพศหญิง 376 คนตามตาราง 1

ตาราง 1 ประชากรในหมู่บ้านทับคริสต์ แบ่งตามอายุและเพศ

อายุ	เพศหญิง	เพศชาย	รวม
1 วัน - 3 ปี	14	17	31
3 ปี 1 วัน - 6 ปี	24	32	56
6 ปี 1 วัน - 12 ปี	54	50	104
12 ปี 1 วัน - 14 ปี	23	27	50
14 ปี 1 วัน - 18 ปี	27	24	51
18 ปี 1 วัน - 50 ปี	184	189	373
50 ปี 1 วัน - 60 ปี	24	26	50
60 ปี 1 วันขึ้นไป	26	22	48
รวม	376	387	763

ที่มา : ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานของครัวเรือนรายหมู่บ้าน หมู่บ้านทับคริสต์ หมู่ที่ 3 ตำบลคลองชะอุ่น อำเภอพนม จังหวัดสุราษฎร์ธานี 2537

1.2.4 การถือครองที่ดิน

ปัจจัยหลักที่ผลักดันให้ประชาชนต้องอพยพย้ายถิ่น คือ ขาดแคลนที่ดินทำกิน ดังนั้นการครองที่ดินในระยะแรกเริ่มจากที่บาทหลวง เยลลิสี่และคณะนักสำรวจได้แบ่งที่ดินไว้เป็นแปลง ๆ ละ 25 ไร่ ถ้าที่ดิน ห่างไกลจากถนน จะแบ่งไว้แปลงละ 30 ไร่ ในช่วงแรกทุกคนครอบครัวจะได้ ที่ดินเท่า ๆ กัน ในระยะต่อมาบางครอบครัวจะมีการซื้อที่ดินต่อจากเพื่อนบ้าน แต่ไม่มีลักษณะการซื้อขายโดยตรง เนื่องจากที่ดินเป็นของสหกรณ์นิคม ประชาชนจะมีใบ กสน.3, กสน.5 โดยหลักการแล้วที่ดินที่อยู่ในความดูแลของ สหกรณ์นิคมจะไม่สามารถซื้อขายกันได้ แต่จะตกทอดทางมรดกเท่านั้น และถ้า เจ้าของที่ดินรายใดไม่ทำกินในที่ดินที่ได้รับติดต่อกัน 3 เดือนจะถือว่าหมดสิทธิ ที่จะครอบครองที่ดินนั้น ดังนั้นการซื้อขายจึงทำเป็นสัญญาเงินกู้แต่ก็มีเพียงไม่กี่ ครอบครัวเท่านั้น

1.2.5 อาชีพ

1.2.5.1 การปลูกพืชทำสวน เป็นอาชีพหลักที่

ประชาชนยึดถือและทำมาจนถึงปัจจุบันนี้ พืชที่ปลูกมีทั้งพืชล้มลุกเช่น พืชทอง พริก กล้วย และไม้ยืนต้น เช่นกาแฟ ส้มเขียวหวานคละกันไปในที่แปลงหนึ่ง ๆ ประชาชนไม่ได้ปลูกข้าวไว้กินเอง เพราะตอนที่เข้ามาสร้างหมู่บ้านกันใหม่ ๆ นั้นราคาข้าวสารไม่แพงนัก ประชาชนสามารถนำเอาผลผลิตที่ได้ขึ้นไปขายและ เปลี่ยนเป็นข้าวสารกับอาหารแห้งมาเก็บไว้ได้

1.2.5.2 การเลี้ยงสัตว์ เนื่องจากความแห้งแล้งและ

ศัตรูพืชรุนแรงมาก ประชาชนประสบปัญหาผลผลิตทางการเกษตร ประชาชน ในหมู่บ้านจึงได้รวมกลุ่มกันหาวิธีแก้ปัญหาดังกล่าวนี้ ในปี พ.ศ. 2527 หลังจากประชุมร่วมกันแล้วเห็นว่า ประชาชนหลายคนมีประสบการณ์ในการ เลี้ยงหมู อาจจะช่วยให้อาชีพความเป็นอยู่ดีขึ้น เมื่อได้ทำการทดลองทำแล้ว เป็นอันต้องล้มเลิกไป เพราะอาหารสัตว์แพง ขาดความชำนาญในเรื่อง การตลาดและประสบปัญหาการขาดทุน ต่อมาได้มีการฟื้นฟูการเลี้ยงสัตว์ ขึ้นมาใหม่ ปัจจุบันนี้มีการเลี้ยงหมู เลี้ยงวัว เลี้ยงไก่และเลี้ยงกบ เป็นต้น

1.2.6 แหล่งเงินทุน

1.2.6.1 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

(ชกส.) ให้กลุ่มเกษตรกรกู้เงินมาลงทุนทำเกษตรกรรม การกู้เงินนั้น ทาง ชกส. จะเข้ามาสำรวจดูทรัพย์สินก่อนว่ามีอะไรบ้าง เช่นที่ดิน หรือผลผลิตต่าง ๆ ในการกู้เงินนั้นทาง ชกส. จะกำหนดว่าให้ประชาชนรวมกลุ่มกันเอง ประมาณ 10 - 15 คน คนที่เป็นสมาชิกในกลุ่มเดียวกันจะต้องช่วยกัน หากว่ามีใครไม่สามารถใช้เงินคืนได้ตามกำหนดเวลา คนอื่น ๆ ในกลุ่มนั้นจะไม่สามารถกู้เงินได้ ดังนั้นในกลุ่มจึงต้องรับผิดชอบกันเอง อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 13-17 ต่อปี ลักษณะการกู้ยืมและการใช้คืน ชกส. จะเริ่มปล่อยเงินให้เกษตรกรกู้ในเดือนเมษายนของทุกปี และถือเอาวันที่ 31 มีนาคมของทุกปีเป็นวันสุดท้ายของการใช้เงินคืนทั้งต้นและดอกเบี้ย ลักษณะการปล่อยเงินกู้มี 2 แบบคือ การปล่อยให้กู้เป็นรายบุคคล ประชาชนต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกัน และการปล่อยเงินกู้เป็นกลุ่ม ซึ่งสมาชิกในกลุ่มจะต้องรับประกันซึ่งกันและกัน

1.2.6.2 สหกรณ์เครดิตยูเนียนในชุมชน สหกรณ์

เครดิตยูเนียนได้มีการจดทะเบียนเมื่อปี พ.ศ. 2522 โดยการสนับสนุนของ บาทหลวงสนอง ช้อนทอง และนายบุญส่ง แซ่เล้า เป็นหัวหน้ากลุ่ม โดยครั้งแรกมีเงินทุน 300 บาท จุดประสงค์เพื่อพบปะและช่วยในด้านเงินกู้ เกณฑ์ในการรับสมัครคือ ต้องมีเงินฝากสะสมเข้าหุ้่นสัปดาห์ละ 10 บาท หรือเดือนละ 10 บาทแล้วแต่ข้อตกลงและต้องมืงานทำ มีรายได้ เวลาที่ต้องมีการทำสัญญา มีคณะกรรมการ 3 คน คอยพิจารณาเงินกู้ และสมาชิกสามารถกู้ได้ไม่เกิน 4 เท่าของหุ้่นของผู้กู้ สหกรณ์เครดิตยูเนียนจะมีการประชุมทุกวันอาทิตย์

1.2.6.3 ศูนย์สังคมพัฒนาสุราษฎร์ธานี (ไดเซ็ก

DISAC "Diocesan Social Action Center" สุราษฎร์ธานี) การให้เงินกู้ของ ไดเซ็ก นั้นไม่มีลักษณะเป็นรายทุน ดังนั้นจุดประสงค์หลักของการให้กู้ เพื่อรวมเกษตรกรให้เป็นกลุ่มรู้จักรับผิดชอบในการทำงาน และช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน เป็นการพัฒนาทั้งด้านร่างกายและจิตใจทั้งกับตัวเองและผู้อื่น ตลอดจนการเพิ่มรายได้จากการทำงาน การเป็นตัวของตัวเองใน

ทุกด้าน อันจะนำไปสู่การพึ่งตนเองในด้านความรู้ความสามารถ ทักษะ ความชำนาญในการประกอบอาชีพเหล่านี้ จะได้หลุดพ้นจากการเอารัดเอาเปรียบจากผู้ที่มีโอกาสทางสังคม ดังนั้นการเข้ามาของกองทุนในส่วนของ ใต้เข็ก จึงมีลักษณะเป็นโครงการเพื่อส่งเสริมสนับสนุนอาชีพของเกษตรกร

1.2.7 แหล่งน้ำ

ในหมู่บ้านมีแหล่งน้ำสาธารณะ 1 บ่ออยู่บริเวณหน้า วัดแม่พระองค์อุปถัมภ์ขุดเมื่อปี พ.ศ. 2520 และในปี พ.ศ. 2528 ทางกรมชลประทานได้สร้างอ่างเก็บน้ำ 1 อ่าง แต่แหล่งน้ำที่มีอยู่ก็ไม่เพียงพอสำหรับการเกษตร ที่หมู่บ้านนี้ไม่สามารถขุดบ่อบาดาลได้ เพราะเครื่องเจาะไม่สามารถผ่านชั้นดินดานได้ ส่วนน้ำกินน้ำดื่ม ประชาชนสามารถเก็บน้ำฝนไว้ดื่มตลอดปี

1.2.8 ศาสนา

ประชาชนในหมู่บ้านทักคริสต์ กว่าร้อยละ 90 นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก อีกร้อยละ 10 นับถือศาสนาพุทธ ในหมู่บ้านมีวัดคาทอลิก 1 แห่งคือวัดแม่พระองค์อุปถัมภ์ ส่วนวัดพุทธนั้นอยู่ที่หมู่ที่ 2 บ้านแสนสุข ซึ่งมีลักษณะเป็นสำนักสงฆ์ แม้ว่าประชาชนจะนับถือศาสนาต่างกัน แต่ก็อยู่ด้วยกันอย่างสันติสุข มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน

1.2.9 ตลาดนัด

แม้การเดินทางเข้าออกหมู่บ้านจะสะดวก แต่ก็ต้องใช้เวลามาก ประกอบกับประชาชนมีอาชีพเกษตรกรรม ตลาดจึงมีความจำเป็นมาก ดังนั้นในปี 2529 ประชาชนจึงได้ใช้ที่บริเวณหน้าวัดแม่พระองค์อุปถัมภ์สร้างเป็นตลาดนัดขึ้นมา มีแผงจำหน่ายของจำนวน 50 แผง ผู้ที่เข้ามาขายของจะต้องเสียค่าเช่าแผงละ 5 บาท มีคนจากทั้งในและนอกหมู่บ้านเข้ามาใช้บริการตลาดนัดดังกล่าว

1.2.10 การบริหาร

การบริหารงานในหมู่บ้านมีคณะกรรมการจำนวน 34 คน มี นายสมชาย อาจณรงค์ เป็นผู้ใหญ่บ้าน และมีสภาภิบาลวัดซึ่งประกอบด้วย

1.2.10.1 ตัวแทนประชาชน 5 เขต เขตละ 4 คน จำนวน 20 คน

1.2.10.2 ประธานกลุ่ม ในหมู่บ้าน 8 กลุ่ม (กลุ่มสหกรณ์เครดิตยูเนียน กลุ่มวินเซนต์เดอปอล กลุ่มเยาวชน กลุ่มฟื้นฟูชีวิต ครอบครัว กลุ่มพลมารี กลุ่มนักบุญอันนา และกลุ่มคูซีโล) จำนวน 8 คน

1.2.10.3 บาทหลวงเจ้าอาวาส 1 ท่าน

1.2.10.4 ซิสเตอร์ 4 รูป

1.2.11 ความสัมพันธ์กับหมู่บ้านข้างเคียง

ประชาชนในหมู่บ้านกับคริสต์มีความสัมพันธ์อันดีกับหมู่บ้านข้างเคียง เด็ก ๆ จากหมู่บ้านข้างเคียงเข้ามาเรียนหนังสือในโรงเรียนอุปถัมภ์ศึกษา ในทุกเช้าวันจันทร์ซึ่งเป็นวันตลาดนัด จะมีประชาชนจากหมู่บ้านข้างเคียงมา ซื้อ-ขาย แลกเปลี่ยนสินค้ากันอย่างคึกคัก และในฤดูกาลต่าง ๆ บรรดาเยาวชนได้จัดให้มีการแข่งขันกีฬาระหว่างหมู่บ้านเสมอ

1.3 โครงสร้างพื้นฐานและสาธารณูปโภค

1.3.1 การสร้างถนน

ปี พ.ศ. 2512 หลังจากที่ได้รับที่ดินเรียบร้อยแล้ว บาทหลวงเฮลลิซี นายซิดู กีนพระแสง นายบุญช่วย บรรเลงจิตรและประชาชนที่ได้เข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน ได้ช่วยกันทำถนนเพื่อเป็นทางเข้าออกติดต่อกับภายนอกและนำผลผลิตไปขายได้สะดวก ถนนดังกล่าวเป็นถนนสายหลัก (ปัจจุบันคือเส้นพนม-เขาค้อ) และได้ทำซอยในหมู่บ้าน 9 ซอย ในปี พ.ศ. 2514 มีสเตอร์ยอร์ช เบอร์ลินเฮร์ แห่งบริษัทอินดัสไทยได้บริจาครถแทรกเตอร์ให้กับคุณนายกเปโตร ดาเร็ดโต 1 คัน เพื่อมาช่วยสร้างถนน ในปี 2515 หม่อมเจ้าหญิงวิภาวดีรังสิตได้เสด็จไปยังโรงเรียนบ้านอรุณกัษ ตำบลต้นขวน อำเภอพนม ทางราชการโดยกรมทางจึงได้มากำทำการปรับปรุงถนนจนถึงหมู่บ้าน

นางคราม อ่าเภอพนม ตั้งแต่นั้นมาทางหลวงสายนี้จึงได้รับการยกฐานะเป็นทางหลวงจังหวัดหมายเลข 4040 ในปี พ.ศ. 2522 - 2524 ถนนสายนี้ได้รับการซ่อมแซมและลาดยางเป็นบางช่วงโดยศูนย์สร้างทางสุราษฎร์ธานี จนกระทั่งปี 2530 ทางราชการได้ประกาศเป็น ปีการก่อสร้างที่ขั้วสากลก็ได้มีการบูรณะเส้นทางสายนี้อีกครั้งหนึ่ง แต่ก็ลาดยางไว้เพียงบางส่วนเท่านั้น และได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 415 และในปี พ.ศ. 2535 ได้มีการบูรณะซ่อมแซมถนนสายนี้ตลอดเส้นทาง (เริ่มต้นที่กิโลเมตรที่ 64 จนถึงจังหวัดพังงา)

1.3.2 การคมนาคม

การเดินทางเข้าออกหมู่บ้านได้โดยทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 415 (สายพนม-เขาต่อ) และตัดกับทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 401 ที่กิโลเมตรที่ 64 หมู่บ้านอยู่ห่างจากอำเภอ 22 กิโลเมตร และห่างจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี 80 กิโลเมตรมีรถประจำทางสายสุราษฎร์ธานี - พังงา เข้าออกหมู่บ้านตามตาราง 2

ตาราง 2 เวลารถประจำทางเข้าออกหมู่บ้านที่บคริสต์

สุราษฎร์ธานี - พังงา		พังงา - สุราษฎร์ธานี	
เวลา		เวลา	
เข้า	9.00 น. 11.00 น.	เข้า	8.00 น. 9.00 น.
บ่าย	13.30 น. 15.30 น.	บ่าย	13.00 น. 15.00 น.

ที่มา : กรมการขนส่งจังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. 2537

1.4 ศาสนสถาน สถานศึกษา และสถานบริการของรัฐ

1.4.1 ศาสนสถาน วัดแม่พระองค์อุปถัมภ์

เมื่อจัดสรรที่ดินให้แก่ประชาชนแล้ว บาทหลวงเกรสปี ได้ส่งวนที่ไว้สำหรับสร้างวัดและโรงเรียนโดยสร้างวัดหนึ่งหลัง บ้านพัก บาทหลวงหนึ่ง หลัง และอารามกาปูชิน วัดจะอยู่บนเนินเขา มีอาณาเขตรวมกัน 250 ไร่ (รวมโรงเรียนและที่สาธารณประโยชน์) คือ

ทิศเหนือ จรดที่ดินของนางเล่า

ทิศใต้ จรดที่ดินของนายประจวบ ตุ่มเปาะ

ทิศตะวันออก จรดทางหลวงหมายเลข 415

ทิศตะวันตก จรดเทือกเขาพนม

1.4.2 สถานศึกษา โรงเรียนอุปถัมภ์วิद्याพนม

เป็นเวลาหลายปีที่เด็ก ๆ ในหมู่บ้านต้องเดินทางไป โรงเรียนที่หมู่บ้านข้างเคียงเพราะว่ายังไม่มีโรงเรียนในหมู่บ้าน การเดินทาง ไปมาไม่สะดวก หากเป็นฤดูฝนแล้วนักเรียนต้องขาดเรียนเป็นเวลาหลายวัน ในปี 2516 บาทหลวงเกรสปีจึงได้ชักชวนในประชาชนช่วยกันสร้างโรงเรียน ให้กับลูกหลานของตนโดยได้ขอความช่วยเหลือด้านอุปกรณ์วัสดุและปัจจัยอื่น ๆ ในการก่อสร้างจากมูลนิธิคาทอลิกสุราษฎร์ธานี โดยสร้างเป็นอาคารไม้ชั้นเดียว 2 หลัง หลังแรกมี 8 ห้องแบ่งเป็นห้องพยาบาล ห้องสมุด ห้องดนตรี ห้องพักครู นอกนั้นเป็นห้องเรียน ส่วนหลังที่ 2 มี 4 ห้องใช้เป็นห้องเรียนทั้งหมด ทำการ เปิดสอนตั้งแต่ชั้นประถมปีที่ 1 ถึงประถมปีที่ 4 เนื่องจากเป็นโรงเรียนของ มูลนิธิจึงไม่มีการเก็บค่าเล่าเรียน แต่เก็บในลักษณะของค่าบำรุงการศึกษาปีละ 35 บาทต่อคน โรงเรียนได้เจริญก้าวหน้าและพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ ปัจจุบันนี้เปิด สอนถึงชั้นมัธยมปีที่ 3 มีนักเรียนประมาณ 476 คน มีการสร้างอาคารเรียน ขึ้นใหม่ ค่าบำรุงการศึกษาได้เพิ่มเป็นปีละ 200 บาทในด้านอุปกรณ์การเรียน การสอน และเงินเดือนครู ทางมูลนิธิคาทอลิกสุราษฎร์ธานีเป็นผู้รับผิดชอบสมทบ กับเงินอุดหนุนโรงเรียนราษฎร์ของกระทรวงศึกษาธิการ

1.4.3 สถานบริการของรัฐ สถานีอนามัย

หลังจากที่หมู่บ้านทับคริสต์ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2517 แล้ว ทางกระทรวงสาธารณสุขได้จัดตั้งสถานีอนามัยขึ้นหนึ่งหลังแล้วเสร็จในปี 2518 และบ้านพักสำหรับเจ้าหน้าที่ 2 หลัง มีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ 3 คน เปิดทำการตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์ การรักษาพยาบาลจะรับรักษาเฉพาะคนไข้นอกเท่านั้น เพราะไม่มีเตียงคนไข้ และโรงพยาบาลที่อยู่ใกล้ที่สุดคือโรงพยาบาลบ้านตาขุน อยู่ในตัวอำเภอตาขุน ซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ 32 กิโลเมตร

2. ความหมาย กระบวนการและหลักการในการพัฒนาชุมชน

2.1 ความหมายของการพัฒนาชุมชน

ได้มีผู้ให้คำจำกัดความ หรือความหมายของการพัฒนาชุมชน ไข่มากมาย ทั้งที่เป็นนักวิชาการ ผู้ชำนาญงาน ผู้ปฏิบัติการในการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีทั้งชาวไทยและต่างประเทศดังนี้

องค์การสหประชาชาติ (อ้างถึงในสุนทร สุนันทชัย, 2525 : 114) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นกรรมวิธีที่มุ่งจะสร้างความเจริญทางด้าน เศรษฐกิจและสังคมให้แก่ชุมชนเป็นส่วนรวม โดยชุมชนนั้นจะต้องเข้ามามี ส่วนร่วมอย่างแท้จริง (ถ้าเป็นไปได้) ความคิดริเริ่มนั้นควรจะเป็นของชุมชน เอง

ขณะที่กู๊ดอิโนฟ (Goodenough : 1963) นักมานุษยวิทยา กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนมีจุดมุ่งหมาย 2 ประการคือ ประการแรก มุ่งเน้น ในด้านการเปลี่ยนแปลงสังคมแวดล้อมหรือสถานะทางกายภาพ (โครงการ ทุกโครงการที่เกี่ยวข้องกับงานสร้างสาธารณสมบัติ) ซึ่งสมาชิกในชุมชนนั้น อาศัยอยู่ ประการที่สอง มุ่งเน้นในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชน จากสภาวะเก่าแก่ล้าสมัยให้มาสนใจและทำความเข้าใจกับสถานการณ์ปัจจุบัน

เพื่อจะได้ เป็นผู้ที่ยืนต่อเหตุการณ์มีความคิดก้าวหน้า มีความสำนึกในการที่ตน เป็นสมาชิกของชุมชน มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อชุมชนและต่อประเทศชาติ และในที่สุดให้ประชาชนรู้จักช่วยตนเอง มีความกระตือรือร้นในการแก้ไข ปัญหาของชุมชน มีความคิดริเริ่มและปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนเองให้ดีขึ้นทั้งใน ด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยรัฐบาลจะเข้าช่วยเหลือเมื่อเกิน ความสามารถของประชาชน

ส่วนหลุยส์ มินิเคลียร์ (Louis Miniclier อ้างใน ปารีชาติ วลัยเสถียร, 2532 : 71) ได้ให้ความหมายว่า การพัฒนาชุมชน เป็นกรรมวิธีแห่งการกระทำทางสังคม ซึ่งราษฎรในชุมชนนั้น ๆ ร่วมกันจัด วางแผน และลงมือกระทำเอง กำหนดว่ากลุ่มของตนและแต่ละบุคคล มีความ ต้องการอย่างไร และค้นหาปัญหาร่วมกันว่ามีอะไรบ้าง แล้วจัดทำแผนของกลุ่ม และเอกชน เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ และสามารถแก้ปัญหาเหล่านั้น โดย พยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ๆ ให้มากที่สุด

สำหรับวอร์เรน (Warren, 1963 : 6) ได้ให้ความหมายของ การพัฒนาชุมชนว่า เป็นกระบวนการอย่างหนึ่ง ที่จะช่วยส่งเสริมให้แต่ละชุมชน ให้สามารถวิเคราะห์และสามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในชุมชนของ ตนเอง รวมทั้งมีอำนาจในการปกครองตนเอง ตลอดจนสมาชิกในชุมชนทุกคน มีความรับผิดชอบต่อชุมชนร่วมกัน

ในขณะที่ไฟรด์น เดชะรินทร์ (2516 : 13) กล่าวว่า การ พัฒนาชุมชนหมายถึง การรวมกำลังดำเนินการปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ของ ชุมชน ให้ชุมชนมีความเป็นปึกแผ่น และดำเนินไปในแนวทางที่ตนต้องการ การทำงานพัฒนาชุมชนในขั้นแรกจะต้องอาศัยกำลังของราษฎรนั้น ๆ ด้วย การ ช่วยตนเองและร่วมมือกันดำเนินงาน โดยได้รับความช่วยเหลือทางด้าน วิชาการจากหน่วยราชการ หรือองค์การอาสาสมัครอื่น ๆ

ส่วนชอบ เข้มกลัด (2524-2525 : 13) ได้ให้ความหมาย ไว้ว่า การพัฒนาชุมชน คือ การพัฒนาคนด้วยวิธีการอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งหมาย รวมถึงการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ความรู้สึนึกคิด ทศนคติ บุคคลิกภาพ

ความชำนาญชำนาญ ฯลฯ แต่เนื่องจากคนตั้งอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เป็นสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่คนสร้างขึ้น ดังนั้นจึงไม่สามารถแยกคนออกจากสิ่งแวดล้อมได้ และการที่จะไปพัฒนาคนเพียงอย่างเดียวก็เป็นไปไต่ยาก จึงจำเป็นต้องพัฒนาคนและสิ่งแวดล้อมพร้อม ๆ กัน โดยอาศัยสิ่งแวดล้อมมาเป็นอุปกรณ์ไปสู่การพัฒนาคน

ในขณะที่สุรพล กาญจนจิตรา (2526 : 1) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนไว้ว่าการพัฒนาชุมชน คือการพัฒนาความรู้ความสามารถของประชาชนในชุมชน เพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง เพื่อนบ้านและชุมชนให้มีมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยการร่วมมือกันระหว่างประชาชนกับรัฐบาล และเป็นวิธีการที่นำเอาบริการของรัฐผนวกเข้ากับความต้องการของประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น

สำหรับสุวิทย์ ชัยวารพันธ์ (2512 : 56) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า เป็นกระบวนการที่มุ่งส่งเสริมความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น โดยความร่วมมืออย่างจริงจังของประชาชน และควรจะเป็นความคิดริเริ่มของประชาชนด้วยตนเอง และถ้าประชาชนไม่รู้จักริเริ่มก็ให้เทคนิคกระตุ้นเตือนให้เกิดความคิดริเริ่มขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการนี้ได้รับการตอบสนองจากประชาชนด้วยความกระตือรือร้นอย่างจริงจัง

ในทำนองเดียวกันวิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2531 : 1) ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนเมืองหรือชนบท ไปในทิศทางที่คาดหวังว่าจะดีขึ้นกว่าเดิม อันเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ หรือ เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคมและการเมืองการปกครอง

นอกจากนี้กรมการพัฒนาชุมชน (2522 : 3) ให้ความหมายของการพัฒนาชุมชนว่า เป็นการพัฒนากำลังความคิดความสามารถของบุคคลในการทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐบาลกับประชาชน เพื่อปรับปรุงตนเองและชุมชน ไปสู่ความเจริญในทางเศรษฐกิจสังคมและการปกครอง

จากความหมาย หรือนิยามของการพัฒนาชุมชนที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า (ไพรัตน์ เตชะรินทร์, 2524 : 13 อ้างจาก Sander I.T., 1958 : 407)

1) การพัฒนาชุมชนเป็นกระบวนการ (Process) ที่จะต้องทำต่อเนื่องกันอย่างมีระบบ เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงนี้จำเป็นต้องใช้เวลา และจำเป็นต้องอาศัยกรรมวิธีการเปลี่ยนแปลงที่ถูกต้อง

2) การพัฒนาชุมชนเป็นกรรมวิธีการเปลี่ยนแปลง (Movement) จากลักษณะหนึ่งไปสู่อีกลักษณะหนึ่ง โดยเฉพาะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางทัศนคติของคนเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางวัตถุ

3) การพัฒนาชุมชนเป็นวิธีการ (Method) ที่ใช้ความสามารถของประชาชน และความร่วมมือระหว่างประชาชนกับประชาชน และประชาชนกับรัฐบาลในการก่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น วิธีการนี้ต้องเป็นที่ยอมรับ และสามารถนำการเปลี่ยนแปลงมาสู่ชุมชนอย่างถาวร และมีประโยชน์ต่อชุมชน

4) การพัฒนาชุมชนเป็นแผนงานหรือโครงการ (Program) ที่ได้จัดทำขึ้นตามหลักการพัฒนาชุมชน เพื่อนำแผนงานหรือโครงการไปปฏิบัติให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยคนในชุมชนเองเป็นสำคัญ

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาถึงการพัฒนาชุมชนย่อมหมายความว่าถึงกิจกรรมทั้งหมดของชุมชนที่เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตัวบุคคลในอันที่จะคิดตัดสินใจลงมือปฏิบัติต่อปัญหาและความต้องการของชุมชนในทุก ๆ ด้านด้วยความสำนึกรู้ ส่วนความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกหรือบุคคลภายนอกควรจะได้เป็นไปเพื่อให้คนในชุมชนนั้นมีอิสระภาพโดยการคิดค้นด้วยตนเอง จึงควรทำหน้าที่เพียงผู้ให้การสนับสนุนด้านวิชาการ ข้อมูลข่าวสาร ทรัพยากรตามที่ชุมชนต้องการ และไม่สามารถจัดหาได้โดยลำพัง หรือเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการคิดค้นนั้นขึ้น

จะเห็นได้ว่า ความหมายของการพัฒนาชุมชนของนักวิชาการในสาขาต่าง ๆ มีทั้งความแตกต่างและคล้ายคลึงกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพื้นฐานความคิด ความเข้าใจของแต่ละบุคคลหรือสถาบันที่ตนสังกัดอยู่เป็นสำคัญ สำหรับความหมายของการพัฒนาชุมชนในการศึกษาคั้งนี้คือ การก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรกการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในตัวของบุคคล ซึ่งหมายถึงการพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้มีความรู้ ความสามารถในการพัฒนาตนเอง เพื่อจะได้มีความคิดริเริ่มในการช่วยเหลือตนเอง ชุมชน และประเทศชาติ โดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การร่วมมือกันทำงาน การรู้จักใช้ทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ การรับเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต ฯลฯ อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันประการที่สองคือ การเปลี่ยนแปลงสังคมแวดล้อม ตลอดจนสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการปกครองและที่สำคัญคือ การพัฒนาชุมชนนี้ประชาชนจะต้องเป็นผู้ตัดสินใจ ร่วมกันกำหนดแผนการปฏิบัติงาน และประเมินผลด้วยตนเองของประชาชนเอง มิใช่การถูกกำหนดหรือชักจูงจากภายนอก

2.2 กระบวนการในการพัฒนาชุมชน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2523 : 53) ได้ให้ความหมายไว้ว่า กระบวนการในการพัฒนา หมายถึง การดำเนินการเป็นขั้นเป็นตอนจากจุดเริ่มต้นขึ้นเป็นภาวะหรือสภาพชุมชนที่ไม่พึงปรารถนา ดังนั้นจึงต้องการเปลี่ยนแปลงไปจนถึงจุดสุดท้ายของการพัฒนา อันเป็นเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงจึงจะเป็นสภาพที่สังคมปรารถนา ไม่ว่าสถาบันนั้นจะกำหนดกันไว้ว่าอย่างไร กิจกรรมหรือขั้นตอนจึงมีจำนวนมากมาย นับแต่เริ่มจนจบกระบวนการ

ส่วนทวี ทิมข่า (2528 : 26) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การพัฒนาชุมชนเป็นกรรมวิธี ซึ่งหมายถึง การพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงอย่างมีระบบและมีขั้นตอนโดยเฉพาะ การเปลี่ยนแปลงนี้เป็น การเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น โดยยึดมาตรการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะเป็นหลักเกณฑ์ ตัวอย่างเช่น ขั้นตอนของกรรมวิธีการพัฒนาชุมชนนั้น เริ่มต้นจากการศึกษา

และสำรวจสภาพของชุมชนที่นักพัฒนาจะไปทำงานด้วย ขั้นที่สองก็ได้แก่ การพิจารณาถึงขีดความสามารถของชุมชนที่มีอยู่ ในขั้นที่สามนักพัฒนาจะต้องช่วยชุมชนให้สามารถจัดลำดับความสำคัญของปัญหาความต้องการ ขั้นที่สี่เป็นการวางแผนการพัฒนา โดยยึดหลักข้อเท็จจริงที่ได้ศึกษา ขั้นต่อไปก็เป็นการดำเนินงานตามแผน และขั้นสุดท้ายจะเป็นการประเมินผลกิจกรรมที่ได้ทำไป รวมถึงการพิจารณาวางแผนโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาขั้นต่อไป

ในขณะที่ปารีชาติ วลัยเสถียร (2532 : 118) กล่าวว่า กระบวนการพัฒนาชุมชนนั้น เป็นเรื่องของ การเรียนรู้ (know-how) ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีระบบระเบียบ โดยทั่วไปแล้วกระบวนการจะเริ่มต้นจากกลุ่มเล็กในปัญหาที่ค่อนข้างง่ายและแก้ไขได้ในระยะเวลาสั้นรวมทั้งทรัพยากรในหมู่บ้าน จากพลังของระบบภายในชุมชนและการสนับสนุนจากภายนอกชุมชน กระบวนการก็สามารถขยายใหญ่ขึ้น มีระบบการทำงานที่สัมพันธ์กับคนเป็นจำนวนมาก ทั้งมีการดำเนินงานแบบใหม่ ซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมายที่มีคุณค่า คือการพัฒนาคน

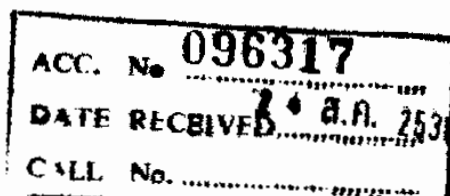
สรุปจากการประมวลความหมายของกระบวนการในการพัฒนาชุมชน (Process) จากการศึกษาครั้งนี้คือ กระบวนการพัฒนาชุมชน หมายถึง การดำเนินงานพัฒนาชุมชนที่มีขั้นตอนในการทำงาน โดยมีการศึกษาชุมชนให้เข้าใจในแนวทางการดำเนินงานชีวิตของชุมชนอย่างลึกซึ้งก่อนที่จะมีการปฏิบัติ

2.3 หลักการในการดำเนินการพัฒนาชุมชน

ได้มีผู้เสนอหลักการในการพัฒนาชุมชนไว้ดังนี้

แบตตัน (Battan, 1957 : 68-70) ได้ให้หลักการในการพัฒนาชุมชนไว้ 10 ประการดังนี้คือ

- 1) จะต้องพัฒนาชุมชนทุก ๆ ด้านไปพร้อมกัน
- 2) ยึดปัญหาและความต้องการของประชาชนเป็นหลัก
- 3) การดำเนินงานจะต้องค่อยเป็นค่อยไป
- 4) ต้องสอดคล้อง หรือคำนึงถึงวัฒนธรรมของชุมชนเป็นหลัก

5) ต้องพยายามใช้ทรัพยากรในชุมชนที่ทั้ง เป็นตัวคนและวัตถุ ให้มากที่สุด

6) ต้องยึดหลักประชาธิปไตยในการดำเนินงาน

7) ต้องใช้หลักการประสานงานระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

8) ต้องเริ่มต้นทำงานกับกลุ่มผู้นำก่อน

9) การดำเนินงานต้องสอดคล้องกับนโยบายของชาติ

10) ต้องปลูกฝังความเชื่อมั่นในตนเองให้เกิดขึ้นกับประชาชน ส่วนไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2524 : 14) ได้สรุปหลักการในการ พัฒนาชุมชนไว้ 10 ประการคือ

1) เป็นกระบวนการพัฒนาชุมชนให้เจริญขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

2) เป็นวิธีการนำทรัพยากรธรรมชาติ และคนในชุมชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์แก่ชุมชนให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

3) เป็นกระบวนการให้การศึกษาแก่ประชาชน โดยเน้นการ เปลี่ยนแปลงทัศนคติความคิดให้ถูกต้อง

4) แผนงานพัฒนาจะต้องสอดคล้องกับขีดความสามารถของ ประชาชนและแนวนโยบายของรัฐบาล

5) เป็นกรรมวิธีเปลี่ยนแปลงที่ส่งเสริมให้ราษฎรใน ชุมชนรู้จักวิธีช่วยตนเอง โดยพลังกลุ่มคนเป็นสำคัญ

6) เป็นแผนงานพัฒนาที่อาศัยความร่วมมือระหว่างประชาชน กับประชาชน และประชาชนกับหน่วยงานของรัฐบาลและองค์กรอาสาสมัคร เอกชน

7) เป็นโครงการพัฒนาชุมชนที่ได้รับความช่วยเหลือทางวัสดุอุปกรณ์ และวิชาการจากทางรัฐบาลและเอกชนภายนอกชุมชน เมื่อเหลือกำลังความ สามารถของชุมชน

8) เป็นกรรมวิธีการที่ส่งเสริมให้ประชาชนเกิดความริเริ่มใน การพัฒนาชุมชนของตนเอง

9) เป็นกระบวนการพัฒนาที่ต้องพิจารณาถึงสังคม ประเพณี และวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นหลัก

10) เป็นวิธีการพัฒนาโดยใช้หลักการและแนวทางระบอบประชาธิปไตยเป็นพื้นฐานของการดำเนินงาน

ในองค์การสหประชาชาติ (United Nation, 1957 : 27-28) ได้ให้ข้อเสนอแนะหลักการดำเนินงานพัฒนาชุมชนไว้เมื่อเดือนมีนาคม ปี พ.ศ. 2500 ไว้ 10 ประการ ดังนี้

- 1) การดำเนินงานพัฒนาชุมชนจะต้องสอดคล้องกับความต้องการอันแท้จริงของประชาชน และเริ่มจากโครงการง่าย ๆ ก่อน
- 2) จะต้องเป็นโครงการเอนกประสงค์ คือแก้ปัญหาของชุมชนหลาย ๆ ด้านพร้อม ๆ กัน
- 3) จะต้องเริ่มดำเนินการเพื่อเปลี่ยนแปลงทัศนคติของประชาชนไปพร้อม ๆ กับการดำเนินการตามโครงการ
- 4) ต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ในโครงการต่าง ๆ
- 5) ต้องแสวงหาผู้นำในท้องถิ่น และพัฒนาคุณลักษณะของผู้นำในท้องถิ่นขึ้นตามลำดับของกิจกรรมและความจำเป็นของชุมชน
- 6) ต้องยอมรับและเปิดโอกาสให้สตรีและเยาวชนได้เข้ามามีบทบาทร่วมในโครงการพัฒนาชุมชนให้มากที่สุด เพราะสตรีมีบทบาทต่อการขยายตัวของงาน และแนวความคิดต่าง ๆ ส่วนเยาวชนนั้นจะสามารถเป็นกำลังรับช่วงแผนงานได้เป็นอย่างดี
- 7) รัฐบาลจะต้องจัดบริการไว้ให้พร้อมเพื่อคอยเสริมงานของประชาชน
- 8) จะต้องวางแผนงาน เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างมีระบบ และมีประสิทธิภาพ ตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติ
- 9) จะต้องสนับสนุนให้องค์การเอกชน และองค์การอาสาสมัครต่าง ๆ ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ และนานาชาติ เข้ามามีส่วนร่วมด้วย
- 10) จะต้องวางแผนการดำเนินงานให้เกิดความเจริญพร้อม ๆ กันไปทั้งระบบท้องถิ่นและระดับชาติ

สำหรับยูนิอัน วุฒิเมธี (2526 : 25-26) ได้ให้หลักการพัฒนาชุมชนไว้ 7 ประการ คือ

- 1) หลักความร่วมมือของประชาชน คือ เปิดโอกาสให้ประชาชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างจริงจังและจริงจัง
- 2) หลักการแสวงหาผู้นำ ต้องค้นหาและพัฒนาผู้นำให้เกิดขึ้นในชุมชน
- 3) หลักการทำงานของกลุ่ม โดยการสร้างและพัฒนาองค์การหรือสถาบันต่าง ๆ ให้เกิดในชุมชน
- 4) หลักสมทบ โดยกระตุ้นให้เกิดการเสียสละเพื่อส่วนรวมของชุมชน
- 5) หลักการประสานงาน ต้องอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ ที่มีหน้าที่เฉพาะกิจกรรมเพื่อพัฒนาสังคมในด้านต่าง ๆ
- 6) หลักรับผิดชอบร่วมกัน ต้องทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงานและรักษาผลงานที่ได้จากการดำเนินการขึ้นมา
- 7) หลักการขยายผล ต้องสามารถใช้เป็นแบบอย่างนำไปปฏิบัติที่อื่น หรือชุมชนอื่น ๆ ได้

จากความหมาย แนวคิดและหลักการพัฒนาชุมชนที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าต่างก็มุ่งที่จะเน้นถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนหรือสมาชิกในชุมชน เป็นประการสำคัญ และในการวิจัยครั้งนี้หลักการพัฒนาชุมชนพอสรุปหลักการที่สำคัญได้ 4 ประการคือ

- 1) ฮีตการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน ในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน
- 2) ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นทั้งด้านคน วัสดุ และสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ให้มากที่สุด
- 3) ปลุกฝังความเชื่อมั่นในการช่วยตนเอง และทำงานร่วมกับประชาชน

4) จะให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการและวัตถุในส่วนที่เกินความสามารถของชุมชนเท่านั้น

3. ความหมายและหลักการในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน

การดำเนินงานพัฒนาชุมชนในระยะหลังมานี้ ได้ให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นอย่างมาก และถือได้ว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุดประการหนึ่ง มีการมุ่งเน้นที่จะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเองและท้องถิ่นให้มากที่สุด และนับวันยิ่งจะทวีความสำคัญขึ้นเป็นลำดับ จากการแพร่หลายของแนวความคิดที่ได้กล่าวมาในข้างต้น ยังผลให้เกิดคำจำกัดความของการมีส่วนร่วมของประชาชนขึ้นในหลายประเด็น ดังนี้

องค์การสหประชาชาติ (United Nations, 1978 : 4) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในฐานะที่เป็นกระบวนการในการพัฒนาว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้น และมีพลังของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคม จัดทรัพยากร เพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น และเป็นการปฏิบัติตามแผนการหรือโครงการต่าง ๆ โดยความสมัครใจ

ส่วนลือชัย ศรีเงินยวง และผาสุก เอนกวนิช (2526 : 261) ก็ได้เน้นเสริมว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริงจะต้องไม่หมายความเพียงแต่ การดึงประชาชนเข้ามาร่วมโครงการที่รัฐบาลเป็นผู้กำหนด "รูปแบบและเป้าหมายของงาน" และ "กำหนดให้มีการเข้าร่วมงาน" ดังที่ผ่านมา แต่จะต้องเป็นการมีส่วนร่วมอย่างมีความสำนึกรับผิดชอบและบทบาทอย่างเต็มที่ตั้งแต่คิดค้นปัญหา วางแผนปฏิบัติงาน ดูแลกำกับตลอดจนประเมินผลติดตามงาน การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริง จะต้องหมายถึงการมอบอำนาจอธิปไตยขึ้นพื้นฐานคืนสู่ประชาชน การพยายามจัดตั้งและพัฒนาองค์กรประชาชน ให้เข้มแข็งบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองเป็นสำคัญ

ในขณะที่ดิเรก ฤกษ์หว่าย (2522 : 71) ให้ความหมายว่าเป็นกระบวนการที่สมาชิกของชุมชนมีความสนใจร่วม และมีความต้องการที่จะบรรลุถึงเป้าหมายทางเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมืองหรือการดำเนินการร่วมกันเพื่อให้อิทธิพลต่ออำนาจมติชน ไม่ว่าจะ เป็นทางตรงหรือทางอ้อม หรือ อาจจะเป็นการดำเนินการร่วมในการเพิ่มอำนาจต่อรองทางการเมือง ทางเศรษฐกิจและการปรับปรุงสภาพของกลุ่มในชุมชน

สำหรับทวิทอง หงษ์วิวัฒน์ (2527 : 2) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเองในการจัดการและควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่อยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม ในการมีส่วนร่วมนี้จะได้มีการพัฒนาความรู้ และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการดำเนินวิถีชีวิตของตนอย่างเป็นตัวของตัวเอง

ในขณะที่เดียวกันนรินทร์ เมธา (2523 : 1) เจ้าหน้าที่หน่วยงานพัฒนาชุมชนชาวศรีลังกากล่าวว่า คำว่า "People Participation" เป็นคำที่มีความหมายถึงขั้นลงมือปฏิบัติที่ยึดหลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นจริงไม่ได้ถ้ายังไม่ลงมือปฏิบัติ และในระหว่างลงมือปฏิบัติเท่านั้นที่จะสามารถทดสอบได้ว่า ประชาชนมีส่วนร่วมแค่ไหน เพียงไร ในอีกด้านหนึ่งของกระบวนการที่จะสรุปได้จากการปฏิบัติที่เป็นจริง โดยมีการนำหลักคิดทางทฤษฎีไปปฏิบัติจริงในชุมชน กระบวนการนี้เป็นจริงที่ประชาชนสรุปได้ด้วยตนเอง เข้าใจด้วยตนเอง และสามารถถ่ายทอดสู่ผู้อื่นหรือชุมชนอื่นได้ ทั้งนี้เพราะประชาชนได้มีประสบการณ์มาแล้ว ดังนั้นในทางการพัฒนาจึงหมายถึง การที่ประชาชนดำเนินกิจกรรมการพัฒนาด้วยตนเอง ด้วยจิตสำนึกรับผิดชอบต่อชะตากรรมของตนเอง และได้สร้างกลไกภายใน (Inner Mechanism) อย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น เพื่อผลักดันการพัฒนาให้กระจายจากชุมชนหนึ่งไปสู่อีกชุมชนหนึ่ง ในรูปของขบวนการประชาชน (Peoples Movement)

ส่วนบัวพันธ์ พรรคทอง สุรัสวดี หุ่นพยนต์และสุชีลา ดันชันนันท์ (2532 : 5) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการปลดปล่อยมนุษย์ จากโชครวนผูกพันให้เป็นอิสระในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง เป็นการปลดปล่อยประชาชนให้หลุดพ้นจากการเป็นผู้รับผลของการพัฒนา และให้กลับเป็นผู้กระทำในกระบวนการเปลี่ยนแปลงและการเข้าสู่ภาวะทันสมัย

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2524 : 2) ได้ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมโดยทั่วไปในสังคมนั้นมีความหมาย 2 ระดับคือ

1) การมีส่วนร่วมของสังคม หมายความว่า ประชาชนมีส่วนร่วมโดยตรงในการตัดสินใจเกี่ยวกับการทำแผนการพัฒนาและการจัดสรรทรัพยากร เพื่อพัฒนาท้องถิ่น ภูมิภาค เมืองและชนบท

2) การมีส่วนร่วมทางสังคม หมายความว่า จะต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนในสังคมตั้งขึ้นเพื่อการพัฒนาซึ่งในทฤษฎีการวางแผนจะให้ความสำคัญแก่การมีส่วนร่วมของมวลชนในกระบวนการวางแผนรวมทั้งการดำเนินงานและการประเมินผล ซึ่งเป็นอุดมการณ์ที่เสนอการวางแผนจากเบื้องล่างเข้ามาแทนที่การวางแผนจากเบื้องบน โดยมีความหวังว่าจะทำให้โครงการพัฒนาสอดคล้องกับความเป็นจริงในระดับท้องถิ่นทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

ในขณะที่ยูวัลด์ วูมิเมซี (2526 : 25) ได้ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และการร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบมาถึงตัวประชาชนเอง การที่จะสามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท เพื่อแก้ไขปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาของการพัฒนาชุมชนที่ว่า มนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะร่วมกันกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมและเป็นที่ยอมรับของคนอื่น มนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ ถ้ามีโอกาสและการพัฒนาที่ถูกต้อง

สอดคล้องกับสนชยา พลศรี (2533 : 56) ที่ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาว่า หมายถึง ประชาชนเข้าทำกิจกรรมทุกอย่างมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้เป็นผู้ตัดสินใจลงมือทำงาน ตามที่ตัดสินใจไว้แล้วด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นการทำให้เขาได้ปฏิบัติตามความเข้าใจและความต้องการของเขา การที่เขาเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการนั้น จะทำให้เขาได้มีโอกาสพัฒนาตนเองมากขึ้น

ในขณะที่สุจินต์ ดาววิระกุล (2527 : 18) ได้สรุปความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนมีความสมัครใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อตัวประชาชนเอง และดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ทั้งนี้ต้องมีใช้การกำหนดกรอบความคิดจากบุคคลภายนอก

ส่วนอคิน รพีพัฒน์ (2527 : 11) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน "หมายถึงการที่ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจปัญหา เป็นผู้ทำทุกอย่างไม่ใช่เรากำหนดไปแล้วว่าให้ประชาชนเข้ามาร่วมในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ทุกอย่างต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนที่คิดขึ้นมา (อ้างถึงใน ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ 2527 : 320)

นอกจากนี้ อุ่นตา นพคุณ (2528 : 103) เห็นว่าความหมายที่นักวิชาการและนักพัฒนาจะพึงพอใจก็คือการที่ประชาชนได้ใช้แรงงาน เวลา วัสดุในการพัฒนาชุมชน ซึ่งหมายถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในความหมายเช่นนี้จะถือได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับรูปธรรมและเป็นระดับพื้นฐาน ซึ่งความหมายดังกล่าวนี้ใกล้เคียงกับที่ รุทร์ กล่อมชุ่ม และสุนทร โคตรบรรเทา (2527 : 7) ได้ให้ไว้ซึ่งหมายถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน ทั้งที่เป็นรายบุคคล หรือกลุ่มคนเพื่อดำเนินการพัฒนาการตามโครงการให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง โดยการกระทำผ่านกลุ่มหรือองค์กร เพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย ลักษณะของการมีส่วนร่วมมี 5 ด้านคือ ร่วมคิดและวางแผน ร่วมกระทำโดยสละแรงงาน ร่วมบริจาคทรัพย์หรือวัสดุ ร่วมใช้ประโยชน์และร่วมบำรุงรักษา

ความหมายของการมีส่วนร่วมทั้งของ อุ่นตา นพคุณ รุทร์ กลุ่มชุมชน และสุนทร โคตรบันเทาที่ได้ให้ไว้ในข้างต้นสอดคล้องกับนโยบายและกลวิธีของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาปัจจุบันซึ่ง ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2527 : 6-7) ได้ชี้ให้เห็นว่าเป็นกระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนและสร้างโอกาสให้ประชาชนในชุมชนทั้งในรูปของบุคคล กลุ่มคน สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครรูปแบบต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการพัฒนา โดยปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

และไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (2531 : 25-28) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนและอ้างถึงความหมายที่องค์การสหประชาชาติให้ไว้ ซึ่งเห็นว่าจะต้องมีความหมายครอบคลุมถึง

- 1) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนา
- 2) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือในการปฏิบัติตามโครงการพัฒนา
- 3) การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตลอดกระบวนการพัฒนา

นอกจากนี้ไพรัตน์ เตชะรินทร์ ได้สรุปหลักการและแนวทางการพัฒนาให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมไว้ว่า

- 1) ต้องยึดหลักความต้องการและปัญหาของประชาชนเป็นจุดเริ่มต้นของกิจกรรม
- 2) กิจกรรมต้องดำเนินการในรูปกลุ่ม เพื่อสร้างพลังกลุ่มในการรับผิดชอบร่วมกัน
- 3) ให้คำนึงถึงขีดความสามารถของประชาชน และปลูกฝังให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ
- 4) กิจกรรมที่ต้องสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ทวีพยากรวัฒนธรรมของชุมชน

- 5) การเริ่มต้นควรอาศัยผู้นำชุมชนที่ประชาชนเคารพนับถือ
- 6) ขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ ควรให้ประชาชนมีส่วนร่วม ตั้งแต่เริ่มต้น

จากเอกสารดังกล่าวอาจสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน คือการที่ประชาชนหรือชุมชน พัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการ ควบคุมการใช้ การกระจายทรัพยากร และปัจจัยทางการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่าง สมศักดิ์ศรีของสมาชิกในสังคม ในการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้พัฒนาการ รับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการดำรงชีวิตของตน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาจึงเป็นทั้งวิธีการและเป้าหมายของ การพัฒนาแนวคิดและหลักการในการพึ่งตนเอง

4. ลักษณะ ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และการกระทำของบุคคล

4.1 ลักษณะของการมีส่วนร่วม

การกระทำหรือพฤติกรรมของบุคคลเป็นผลมาจากอิทธิพลของ สภาพแวดล้อมทางสังคม (เจลิชว บุตทิกดี, 2516 : 201) หรืออาจมาจาก ปัจจัยในตัวบุคคลนั้น ๆ (นิพนธ์ ดันธเสวี, 2528 : 68) ดังนั้น การเข้าไป มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนก็เช่นกัน ย่อมเป็นผลของสภาพแวดล้อมในสังคม หรือปัจจัยส่วนบุคคลเป็นสำคัญ ในส่วนนี้ได้มีผู้ให้ลักษณะการมีส่วนร่วมดังนี้

พัฒนา บุญยรัตพันธุ์ (2527 : 145) ได้พูดถึงการมีส่วนร่วมไว้ว่า "การมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องมีขั้นโดยตลอด ตั้งแต่การวางแผนโครงการ การเสียสละแรงงาน วัสดุ กำลังเงินหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนนั้น

การศึกษาของ กองวิจัยและประเมินผล กรมการพัฒนาชุมชน (2518 : 23) ได้ศึกษาการพัฒนาชุมชน ตำบลตะเคียนเลื่อน อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าลักษณะสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการ พัฒนา พอสรุปได้ว่า

- 1) การมีส่วนร่วมในการเป็นผู้ริเริ่ม
- 2) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจดำเนินงาน
- 3) มีส่วนร่วมในการตัดสินใจใช้ทรัพยากร
- 4) มีส่วนร่วมในการออกความเห็นและข้อเสนอแนะ
- 5) มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
- 6) มีส่วนร่วมในการคิดหาวิธีการแก้ไขปัญหา
- 7) มีส่วนร่วมในการวางแผน
- 8) มีส่วนร่วมในการประชุม
- 9) มีส่วนร่วมในกิจการกลุ่ม
- 10) มีส่วนร่วมในการออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา
- 11) มีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการหรือบริหารงาน
- 12) มีส่วนร่วมในการเป็นสมาชิก
- 13) มีส่วนร่วมในการเป็นผู้ช่วยอีกส่วนประชาสัมพันธ์
- 14) มีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามกิจกรรมที่วางไว้
- 15) มีส่วนร่วมในการลงทุน หรือบริจาคเงินทรัพย์สิน
- 16) มีส่วนร่วมในการออกแรงหรือสละแรงงาน
- 17) มีส่วนร่วมในการออกวัสดุอุปกรณ์
- 18) มีส่วนร่วมในการดูแลรักษาติดตามหรือประเมินผล

สำหรับลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนานั้น
ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527 : 6 - 7) ได้สรุปไว้ว่า

- 1) ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหา
ที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมถึงลดจนความต้องการของชุมชน
- 2) ร่วมคิดและสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไขและ
ลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เพื่อ
สนองความต้องการของชุมชน
- 3) ร่วมมือวางนโยบายหรือแผนงานหรือโครงการหรือกิจกรรม
เพื่อจัดและแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน

- 4) ร่วมการตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้มีประโยชน์ต่อส่วนรวม
  - 5) ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
  - 6) ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเอง
  - 7) ร่วมปฏิบัติตามนโยบายแผนงาน โครงการและกิจกรรม ให้บรรลุเป้าหมาย
  - 8) ร่วมควบคุมติดตาม ประเมินผล และบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้โดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป
- เมื่อพิจารณาถึงลักษณะการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนของ เจมส์ ค็อกซ์ ปิ่นทอง (2527 : 10) ได้สรุปไว้มี 4 ขั้นตอนคือ
- 1) มีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
  - 2) มีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรม
  - 3) มีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
  - 4) มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล
- ในทำนองเดียวกัน กรรณิกา ชมดี (2534 : 13) ได้สรุปลักษณะการมีส่วนร่วมไว้ 10 ลักษณะคือ
- 1) การมีส่วนร่วมประชุม
  - 2) การมีส่วนร่วมออกเงิน
  - 3) การมีส่วนร่วมเป็นกรรมการ
  - 4) การมีส่วนร่วมเป็นผู้นำ
  - 5) การมีส่วนร่วมสัมภาษณ์
  - 6) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ชักชวน
  - 7) การมีส่วนร่วมเป็นผู้บริโภคน
  - 8) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ริเริ่มหรือผู้เริ่ม
  - 9) การมีส่วนร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน
  - 10) การมีส่วนร่วมในการออกวัสดุอุปกรณ์